

UOT 37.0

Gülzarə Vilayət qızı Şahmuradova
Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun
Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi şöbəsinin elmi işçisi

MÜTALİƏNİN ŞAĞİRDƏLƏRİN SOSİALLAŞMASINDA ROLU

Гулънара Вилаят гызы Шахмурадова
научный сотрудник отдела Теории и истории образования Института Образования
Азербайджанской Республики

РОЛЬ ЧТЕНИЯ В СОЦИАЛИЗАЦИИ УЧЕНИКОВ

Gulnara Vilayat Shakhmuradova
researcher of the department of Theory and history of education at the Institute of Education
of the Republic of Azerbaijan

THE ROLE OF READING IN STUDENT SOCIALIZATION

Xülasə. Məqalədə mütaliənin, kitabın şagirdlərin sosiallaşmasında rolu öz əksini tapır. Şagirdlərdə kitabə, mütaliəyə maraq yaratmağın əhəmiyyəti vurğulanır. Mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasında müəllimlərin rolu göstərilir. Eyni zamanda şagirdlərdə mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasında, tərbiyə olunmasında kitabxananın və kitabxanaçıların mühüm əhəmiyyəti izah olunur.

Açar sözlər: məktəb, sosial münasibət, təlim, şagird şəxsiyyəti, sosiallaşma, mütaliə mədəniyyəti, kitabxana

Резюме. В статье отражена роль чтения и книг в социализации школьников. Подчеркивается важность создания у учащихся интереса к книгам и чтению. Показана роль учителей в формировании культуры чтения. В то же время комментируется важность библиотеки и библиотекарей в формировании и воспитании культуры чтения.

Ключевые слова: школа, социальные отношения, обучение, личность ученика, социализация, культура чтения, библиотека

Summary. The article reflects the role of reading and books in the socialization of students. Students emphasize the importance of creating interest in books and reading. The role of teachers in the formation of a culture of reading is shown. At the same time, the poets explain the importance of the library and librarians in the formation and education of the culture of reading.

Key words: school, social relations, training, student identity, socialization, reading culture, library.

Heç kimin, heç vaxt, heç nə ilə sizdən ala bilməyəcəyi və hər zaman sizə uğur, özgüvən qazandıracaq tək şey elmdir, kitabdır. Dahi Nizami Gəncəvinin misralarında da qeyd olunduğu kimi, hər bir kitab böyük və dəyəri ölçüyə gəlməyən bir xəzinədir. Bu elə bir xəzinədir ki, paylaşıqca artar və sahibinin dəyərini, hörmətini artırır. Çünki bu xəzinəyə sahib olmağa çalışsan insan düşdüyü hər vəziyyətdən heç sarsıntı keçirmədən, sakit tərzdə, düşünülmüş, ağıllı addımlar ataraq çıxma bilər. Bəzən onun bu addımı bir neçə insana yol göstərir, kömək edir. Belə ki,

kitablar sayəsində müxtəlif xasiyyətləri, müxtəlif vəziyyətləri, sevinci, kədəri, dostluğu, sevgini, nifrəti öyrənmiş oluruq. Axı cəmiyyətdə, ətərafımızda olan insanlar bizə hər zaman olduqları kimi görünmürlər. Məhz kitabların sayəsində həyatda hər bir şeyin olduğunu öyrənirik. Elə bu səbəbdəndir ki, kitaba ən böyük müəllim deyirik. “Kitab dilsiz danışan dostdur” (atalar sözü). Həqiqətən də kitab bizə səssiz, danışmadan bütün dünyadan xəbər verir. Bizim ən sədiq və hər anımızda təmənnəsiz yardımımıza gələn dostumuz, sirdaşımızdır. Sirdaşımızdır ona görə ki,

axı bəzən biz də kitabla söhbətləşirik. Onunla sevinirik, onunla sevirik, onunla kədərlənirik, təəssüflənirik, hətta qəzəblənirik. Böyük şairimiz, maarifçimiz Mirzə Ələkbər Sabirin dediyi kimi: “Kitab sənin ilk dostundur”.

Bəs bu gün biz kitabla dost ola bilirikmi? Nə dərəcədə onu övladlarımıza, yetişən nəsə sevdirik? Kitaba, onun bizə bəxş etdiyi xəzinənin əvəzində biz ona vaxt ayırırıqmı?

Kitabla dost olmaq üçün ilk olaraq, mütaliə mədəniyyətinə, vərdişinə sahib olmaq lazımdır. Belə bir fikir var ki, “kitabın səhifələrinin tozunu udmayan insan alim ola bilməz”. Məncə bu həyatda özünə yer tapmaq, uğur qazanmaq istəyən hər bir şəxsin etməli olduğu işdir.

Elm və texnikanın inkişaf etdiyi, kompüterdən istifadənin sürətləndiyi müasir dövrdə, deyə bilərik ki, kitab oxumaq arxa plana keçmişdir. Düzdür, daha çox elektron kitablara üstünlük verilir. Olsun, heç olmamaqdansa, bu da yaxşıdır. Belə ki, elektron kitablar kağız kitablardan daha tez, yəni müəyyən maddi vəsait, vaxt sərf etmədən, harasa getmədən ucuz əldə olunur. Elektron kitab oxumağın tibbi cəhətdən də bəzi oxuculara faydası var. Çünki bir sıra insanlarda allergik problemlər var. Bu da onların kitablara birbaşa təmasda olmasına problem yaradır. Lakin bu cür mütaliənin ən böyük ziyanı isə elektron kitabların digər tərəfdən insan orqanizminə zərərli olmasıdır. Belə ki, planşet, ağıllı telefon, kompüter vasitəsilə kitab oxuyarkən gözlərimiz, üz dərimiz, ən əsası isə beynimiz tez yorulur. Buna səbəb isə şüalanmadır. Bu cür mütaliə zamanı ən böyük diqqət yetirilməli olan məqam odur ki, tez-tez, 20-30 dəqiqədən bir təmiz havaya çıxmaq, gözlərin dincəlməsinə imkan yaratmaq, şüadan bir müddət uzaqlaşmaq lazımdır.

Kağız, ənənəvi kitablarda isə belə çətinliklər olmur.

Mütaliə, kitab insanı daha çox sosiallaşdırır. Düşdüyü hər bir vəziyyətdən çıxış yolu tapır, mühitə daha tez alışır, cəmiyyətlə, insanlarla ünsiyyətdə çətinlik çəkmir. Kitablarda mütaliə sözbazasını zənginləşdirir, ana dilimizə hakimliyi, bələdliyi artırır. Daha çox mütaliə edən insanların nitqi rəvan, anlaşılın olur. Kitablarda dost olan insanlar ali təhsil almaşalar da onların nitqi, fikrini əsaslandırmağı, fikrini ifadə etməyi diqqət çəkir.

Burada ingilis filosofu, tarixçisi Frensis Bekonun kitab haqqında dediyi bir fikri qeyd etmək yerinə düşər: “Mütaliə insanları bilikli, söhbətçil və hazırcavab edir”. Mütaliəni və kitab oxumağı şagirdlərə, yetişən gənc nəsə hələ körpəlikdən aşılamaq lazımdır. Çünki insan dünyaya gəldiyi andan ətrafı araşdırmağa, öyrənməyə can atır. Anaların laylaları, nənələrin söylədikləri rəngarəng nağıllar, babaların ibrətamiz öyüdləri, böyüdükcə məktəbdə təhsil aldıkları kitablarda uşaqları həyata hazırlamaqda ilk rolunu oynayır. Bu nağılların, öyüdlərin sayəsində uşaq təbiət, insanlar, heyvanlar, quşlar, rənglər haqqında ilk biliklərini qazanırlar. Bəlkə də bu cəhətdəndir ki, analarımız, nənələrimiz tarixən müxtəlif məzmunlu laylalar, oxşamalar, əzizləmələr, nağıllar söyləmişlər. Onların bir neçəsi də dildən-dilə keçərək dövrümüze qədər gəlmişdir.

Əgər diqqət etsək görərik ki, körpə vaxtı layla, oxşama, nağıllar, öyüdlər dinləyən uşaqların təfəkkürü, dünyagörüşü daha tez inkişaf edir. Belə uşaqlar böyüyəndə özünə inamı, əzmkarlığı, tabe olmamağı ilə diqqət çəkir. Deməli, mütaliə, öyrənmə mədəniyyəti hələ beşikdə ikən ailədə başlayır. Daha sonrakı illərdə isə uşaq böyüdükcə evlərində kiçik bir kitab rəfinin, guşəsinin olmasını gördükcə kitablara, mütaliəyə can atır. Hər dəfə bir kitabı əlinə alıb öncə şəkillərinə görə, sonralar isə hissə – hissə vərəqlədikcə, artıq kitabı öz malı edir. Çünki kitabı vərəqlədikcə oradakı məlumatlar göz yaddaşına çevrilir, beyninə həkk olur. Bu da kitabın daha bir faydası. Nitqin, təfəkkürün, yaddaşın inkişafı ilə yanaşı göz yaddaşının da inkişafına müsbət təsir edir.

Uşaq böyüdükcə, yaxşı olardı ki, onları ilk kitablara ilə, al-əlvən rəngli şəkilləri olan kitablara tanış edək. Çünki, ilk olaraq, uşaqlar şəkillər üzrə öyrənilər. Belə uşaqlar böyüdükcə kitaba, elmə, oxumağa daha çox can atırlar. Ola bilsin ki, hər oxuyan Molla Pənah olmasın. Amma yaşına baxmayaraq, həyat təcrübəsi qazanmış, dərin zəkali, dünyagörüşlü, aqil, əzmkar, özünə inanan, psixoloji-mənəvi sağlam ruhlu insan yetişər. Cəmiyyətdə bu cür insanların çox olması uğurdan, parlaq, sağlam gələcəkdən xəbər verir. Dahi Nizami Gəncəvi demişdir:

*“Kamil bir palançı olsa da insan,
Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan”.*

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, uşaqlara, şagirdlərə yalnız hər hansı bir nağılı, kitabı oxu deyib tapşırıq verməklə biz onlarda kitaba, oxumağa marağı, sevgini, müəllimə həvəsi artırmış olmuruq. Bəzən belə olduqda daha tez bezirlər, yorulurlar. Bunun üçün onlarda müəllimə stimulyat yaratmaq lazımdır. Oxuduqları nağılın, əsərin baş qəhrəmanlarını, onların mənfi və müsbət cəhətlərini, yaşadıkları şəraiti, peşələrini, “Bəs siz olsaydınız, bu zaman necə edərdiniz?”, “Heyvanların, quşların, təbiətin dili ilə sizə nə deyilir?”, “Siz özünüzü hansı qəhrəmanın obrazında görmək istəyərdiniz və nə üçün?” və s. sualları soruşmaq lazımdır. Hətta nağıllardakı obrazların, quşların, heyvanların rəsmini də bacardıqları kimi çəkmələri şagirdlərin təbiətə, rənglərə, rəsmə olan münasibətini formalaşdırır. Bunlarla yanaşı şagirdə oxuduğu nağıl haqqında öz fikrini qısa, bir-iki cümlə ilə ifadə etməyi, kiçik inşa (esse) yazmağı da tapşırmaq çox yaxşı nəticə verir. Bu zaman iki işi bir anda yerinə yetirmiş oluruq. Şagirdin həm şifahi, həm də yazılı nitqi formalaşır, inkişaf edir. Həmçinin şagirdlərdə əməyə sevgi də aşılanır. Axı o, özü zəhmət çəkir, səy göstərir. Belə olduqda şagirdlərdə oxumağa həvəs yaranır. Onlarda araşdırma aparmaq, təhlil etmək, düzgün nəticə çıxarmaq kimi keyfiyyətlər də formalaşmağa başlayır. Bu da gələcəkdə qarşılaşdıqları hər hansı işdə düzgün qərar verməyə kömək edir.

Müəllimin, oxumanın düzgün təşkili zamanı müəllim, tərbiyəçi bir neçə müsbət, lazımlı vərdişləri də aşılamış olur. Ən əsası isə bu zaman uşaqlar, şagirdlər daha çox sosiallaşırlar. Qarşılıqlı ünsiyyətdən, fikir mübadiləsindən, öz fikrini söyləməkdən, əsaslandırmaqdan, yoldaşına yardım etməkdən çəkinmirlər. Bir-birlərinin fikirlərinə hörmətlə yanaşmağı, dinləməyi öyrənirlər. Dinləmə mədəniyyəti formalaşır və vərdişə çevrilir.

İnsanlar bir-birlərini dinlədikcə anlayırlar. Sosiallaşmaya ən böyük təsiri də məhz dinləmə mədəniyyəti göstərir. Əgər qarşılıqlı dinləmə yoxdursa, orada anlaşma, hörmət, fikir mübadiləsindən söhbət gedə bilməz. Axı insanlar danışdıqca sosiallaşırlar, qaynayıb qarışırlar. Ünsiyyətdən qaçan, sosiallaşmaqda çətinlik çəkən insanların psixoloji vəziyyəti hər zaman gərgin olur. Onlar özləri də bilmədən öz ətraflarında belə demək olarsa, “Çin səddi” hörürlər.

“Uşaq beyni ağ lövhədir”, – deyirik. Ora nə yazsan o qalacaq. Müəllimə və kitablar vasitəsilə şəxsiyyət formalaşdırmaq olur. Burada ən böyük məsuliyyət müəllimlərin üzərinə düşür. Belə ki, müəllimlər oxumaq üçün şagirdlərin yaşına, qavrama səviyyəsinə, marağına uyğun kitabları seçməlidir. Əks halda uğurdan söhbət gedə bilməz. Axı şagird ilk oxuduğu nağıl kitabını daha çox yadında saxlayır. Əgər uşaq ilk kitabını seversə hər zaman kitaba, müəllimə, təlimə marağı yüksək olar. Oxuduğu nağılların, hekayələrin, şeirlərin vasitəsi ilə insanlara, təbiətə, əməyə, özünə hörməti daha da yüksək olar. Yaddaşı, qavraması, təhlil etmə bacarığı inkişaf edir.

Şagirdlərin sosiallaşmasına və onlarda müəllimə mədəniyyətinin formalaşdırılmasına böyük təkan verən işlərdən biri də məktəblərimizdə “Müəllimə həftəsi”nin, “Sevimli kitabım”, “Sevimli nağıl qəhrəmanım”, “Oxuduğum kitab mənə nə verdi?” və s. adlı tədbirlərin təşkili olardı. Bu təbirdə iştirak edən şagirdlərə kitab hədiyyə olunması müsbət addım sayılır. Belə tədbirlər şagirdlərdə fəallıq, məsuliyyət, özünü-təsdiq kimi keyfiyyətlərin inkişafına olduqca böyük təsir göstərir.

Bəzən bu cür təşkil olunmuş tədbirlərdə yazıçılıq sahəsində bacarığı olan, hər hansı bir hekayə, şeir yazan şagirdləri kəşf etmək mümkündür. Çünki, belə bacarığı olan şagirdlər çox zaman utanırlar, kimsənin bundan xəbər tutmasını istəmirlər. Lakin belə tədbirlər onların özünə-nəinamını, sosiallığını artırır. Axı bir çox məşhur yazarlar qeyd edirlər ki, bizi ilk kəşf edən müəllimlərimiz olub. İlk yazımı oxuyan, rəy bildirən, sinif yoldaşlarıma, məktəb kollektivinə dinlədən də, onların fikirlərini alan da məhz müəllimlər olub. Hətta belə tədbirlərdə gözəl nitqə sahib qiraətçilər də yetişir. Hər hansı bir şeiri, nağılı səsləndirən, canlandıran zaman obrazlara girmək, hiss həyəcanla, jestlərlə çıxış etmək. Bu da, öz növbəsində, şagirdlərdə aktyorluq məharətini də formalaşdırır. Odur ki, müəllimə, kitaba marağı artırmaqda, oxu vərdişini formalaşdırmaqda ən əhəmiyyətli təsir qüvvəsi müəllim və məktəbdir.

Dildən-dilə keçərək bu günümüzdə qədər gələn hikmətli fikirləri, kəlamları oxuyanda düşünürsən ki, sanki bir dəryaya düşmüşsən. Lakin qiymətli sözlər səni bu dəryada batırmır. Əksinə, dərin dəryaları, uca zirvələri fəth etməkdə mayak

rolunu oynayır. Bu ibrətli kəlamların, sözlərin müəllifləri isə babalarımız, atalarımız olmuşlar. Bu da onu göstərir ki, həyat yaşandıqca öyrənilir. Öyrənilənlər işə tətbiq olunduqca xəzinə olur. Xəzinə isə paylaşıqca artır, cilalanır.

Kitab, mütaliə haqqında bir çox dəyərli fikirlər yazılmışdır. Nəcəf bəy Vəzirov “Kitablar bizi ötən əsrin varisi edir” ifadəsi ilə kitaba böyük dəyər vermişdir. Doğrudan da, biz kitablar vasitəsi ilə keçmişə qayıdırıq, o zamankı yaşanları, insanların həyat tərzini, fəaliyyətini, ən əsası isə tariximizi öyrənirik. Sanki o zamandıyıq. O zamanla yaşadığımız zaman arasında körpü qururuq.

Bir cəhəti də qeyd etmək lazımdır ki, mütaliə uzun yollar qət etmədən, müəyyən vaxt sərf etmədən bir sıra xalqların mədəniyyətinə bələd olmağa böyük köməklik edir. Bu zaman mədəniyyətlərarası əlaqə formalaşır və inkişaf edir.

“Kitab tarixi hərəkətə gətirir, ictimai həyatı və xalqın hisslərini istiqamətləndirir, insanı formalaşdırır” (Y. Naqibin).

Hələ o zamanlar məktəbin olmadığı vaxtlarda xəzinə yaradan şəxsiyyətləri məhz kitablar, dildən-dilə ötürülmüş hekayələr, mütaliə, öyrənmək həvəsi yetişdirmişdir. Kitablara, mütaliyə həyatımızda, yaşantımızda, evimizdə yer verməliyik. Onlar bizim ən sadıq yol yoldaşlarımız, müəllimlərimizdir.

Görkəmli şairimiz Bəxtiyar Vahabzadənin kitab haqqında yazdığı bir şeiri qeyd etmək yerinə düşərdi:

*Kitab böyük müəllimdir,
Sinəsində min aləm var.
O səni bir insan kimi
Gah güldürər, gah ağladar.*

*Bu dünyanın hər sirrini
Bizə deyir bu kitablar.
Ömrümüzün yollarına
Nur çiləyir bu kitablar.*

Şagirdlərdə kitaba sevgi, mütaliyə maraq yaratmaqla yanaşı, eyni zamanda kitaba qayğı ilə, məsuliyyətlə yanaşmağı, səliqəli davranmağı da aşılamaq lazımdır. Onlara izah etmək lazımdır ki, bax, bu oxuduğun kitabı səndən əvvəl də oxuyublar. Səliqəli oxuduqları üçün də sizə gəlib çatıb. Sən də kitablara elə rəftar et ki, səndən

sonra bacı-qardaşın, böyüyən uşaqlar rahatlıqla oxuya bilsinlər. Bu məlumatları verən zaman daha yaxşı olardı ki, müəllim bu məzmunlu müxtəlif illüstrasiyalar, rəsmlər çəksin, cırılmış, əzilmiş kitablara, səliqəli oxunmuş kitabları nümunə kimi şagirdlərə göstərsin. “Sən cırılmış, əzilmiş, səhifələrində, yazıların üzərində anlaşılmayan, müxtəlif şəkillər çəkilmiş kitabı oxumaq istərdinmi?”, “Dərslinin cırıq olması sənə hansı çətinlikləri yaradır?”, “Əgər dərslində bir səhifə cırılsa, sən o səhifədəki tapşırıqları necə yerinə yetirə bilərsən?”, “Bu gün sənə kobud, məsuliyyətsiz, səliqəsiz saxladığın kitab sabah öz bacı-qardaşına düşsə, onların oxumasına mənfi təsir etsə sən nə hisslər keçirərsən?” və s. suallarla şagirdlərə müraciət etmək olar. Bu suallara özlərinin cavab verməsi lazım olduğu qeyd olunmalıdır. O zaman şagirdlər anlayırlar ki, hər bir şeyə qayğı göstərmək, məsuliyyətli, səliqəli davranmaq özünə və ətrafına hörmətin göstəricisidir.

Şagirdlərə kitabın necə ərsəyə gəlməsindən də danışmaq olar. Şagirdlər bilməlidirlər ki, bir vərəqin yaranması üçün neçə-neçə ağac kəsilir, emal olunur. Lazımsız istifadə olunan, səliqəsiz oxunan, cırılan kitablar əslində təbiətə, öz sağlamlıqlarına vurulan ziyandır.

Müəllim, valideyn şagirdlərə izah etməlidir ki, zaman keçdikcə siz kitabxanalarla da tanış olacaqsınız. Kitabxanada müxtəlif məzmunlu, müxtəlif dildə, müxtəlif xalqların müxtəlif illərdə yazılmış kitabları saxlanılır. Kitabxanalardakı kitabları götürüb həm evdə, həm də kitabxanada oxumaq olar. Əgər kitabxanada oxumaq lazımdırsa, o zaman kitabxananın oxu zalı adlanan guşəsindən istifadə etmək lazımdır. Oxu zalında isə ucadan oxumaq, danışmaq olmaz. Belə etdikdə, ətrafındakıların diqqətini yayındırmış olursan. Müəllimin bu məlumatları şagirdlərə məktəb kitabxanasında verməsi daha yaxşı olardı. Eyni zamanda iki işi həll etmiş olar. Həm şagirdlərdə mütaliyə, kitaba marağı, məsuliyyətli olmağı, həm də kitabxana ilə ilk tanışlığı təmin edir.

Şagirdlərə elə şərait yaratmaq lazımdır ki, onlar özləri sərbəst məktəb kitabxanasından maraqlarına, yaşlarına uyğun kitabları götürüb tanış olsunlar. Bu, şagirdlərdə özünəinamın tərbiyə olunmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Beləliklə də, kitabxanadan istifadə etdikcə şagirdin kitaba, mütaliyə marağı, istəyi artır. Ünsiyyəti,

öz fikrini ifadə etməyi, sosial mühitdə davranış qaydalarını öyrənir. Bəlkə də əvvəl maraq xatirinə, yoldaşları ilə müqayisə məqsədi ilə kitabxanaya gedib, kitab götürürdüsə, sonralar artıq bu bir vərdişə, tələbata çevrilir. Çünki götürdüyü kitabları əvvəl səthi vərəqləməyə başlayırdısa, sonra kitabın sehrli vərəqləri arasında qərq olmağa başlayır. Olsun. Hər kitabdan bir-iki cümlə, fikir, ifadə yadında qalırsa, bu da uğurdur. Kitaba, mütaliyə həvəs yaratmağın uğuru.

Mütaliə, kitablar şagirdlərdə zövqü də formalaşdırır. İnsan yeni daxil olduğu məkanın ilk olaraq səliqəsinə, təmizliyinə, şəraitinə diqqət edir. Gözəl tərtibat, səliqəli şərait həmin məkana diqqəti, marağı, hörməti artırır. Bu səbəbdən də, məktəb kitabxanalarımız təmiri, tərtibatı, dizaynı, oxucularına yaratdığı rahatlıq ilə də göz oxşamalındır. Kitabxanada olan kitablar yaşa, mövzuya uyğun səliqəli düzülməli, oxunması mümkün olan vəziyyətdə, daimi yeni nəşrlərlə təmin olmalıdır.

Mütaliyə, kitabxanaya sevgini artıran bir əsas amil də kitabxanaçıların səlist, rəvan danışığı, nitqi, məlumatlılığı, davranışdır. Bəzən elə olur ki, şagirdlər kitabxanaçıların mehriban davranışına, danışığına görə çəkinmədən oraya üz tuturlar. Hətta bir çox hallarda kitabxanaçılardan kitab seçimində yardım da istəyirlər. Məlumatlı, məsuliyyətli mehriban kitabxanaçılar şagirdləri mütaliyəyə daha çox həvəsləndirmiş olurlar.

Bir sözlə, kitabxana da kitablar kimi şagirdləri sosiallaşdırır. Belə ki, o istədiyi kitabı, jurnalı, qəzeti kitabxanaçıdan istəyir. Bu da şagirdlərdə düzgün danışq, müraciət, nitq mədəniyyətini formalaşdırır.

“Mütaliə ən yaxşı təhsildir” (A.S. Puşkin).

Sonda mütaliənin, kitab oxumağın faydalı cəhətlərini ümumiləşdirmək yerinə düşər:

– ilk olaraq ən əsası şagirdlərin sosiallaşmasında, dünyagörüşünün artmasında mühüm rola malikdir;

– şagirdlərin dünyagörüşünü, təfəkkürünü, təxəyyülünü, daxili zənginliyini, özünəinamını, əzmkarlığını, hazırcavablığını, söz bazasını, dilə hakimliyini artırır;

– xalqına, ailəsinə, dostlarına, insanlara hörməti formalaşdırır;

– vətəninin tarixinə, mədəniyyətinə, mədəni irsinə, adət-ənənəsinə, təbiətinə, sərvətlərinə məsuliyyət, duyarlılıq kimi müsbət keyfiyyətləri tərbiyə edir;

– dostluq, yoldaşlıq, yardımlaşma, cavabdehlik, təəssübkeşlik, səbr, dözümlülük, iradə kimi insani keyfiyyətləri aşılıyır;

– əməyə, zəhmətə, hünərə sevgi, hörmət yaradır;

– dinləmə mədəniyyətini təbliğ edir;

– şifahi və yazılı nitqini, yaddaşını, zəkasını kamilləşdirir, cilalayır;

– göz yaddaşını itiləşdirir;

– sağlam, ədalətli mübahisə, fikir mübadiləsi etməyi, başqasının fikirlərini anlayışla qarşılamağı öyrədir;

– araşdırma aparmaq, təhlil etmək, düzgün, obyektiv nəticə çıxarmaq və qərar qəbul etmək bacarığını tərbiyə edir;

– incəsənətə (səlist qiraətçiliyə, aktyorluğa, yazıçılıq bacarığı) marağı artırır;

– mədəniyyətlərarası əlaqələrin formalaşmasında və inkişafında mühüm rola malikdir.

Deməli, şagirdlərdə, yetişən gənc nəsilə mütaliyə, kitab oxumağa sevgi, maraq yaratmaqla, bütün bu müsbət keyfiyyətlərin yaradılmasına və formalaşmasına nail olarıq.

Məqalədən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, uşaqların, yetişən nəslin təlim-tərbiyəsində, düşdüyü mühitə adaptasiyasında, sosiallaşmasında, dünyagörüşünün və xasiyyətinin formalaşmasında kitab, mütaliə xüsusi rola malikdir. Bunun üçün də bu işdə ailə ilə məktəb əlbir işləməli, bir-birinə yardımçı olmalıdır.

Problemin aktuallığı. Elm və texnikanın sürətlə inkişaf etdiyi müasir dövrdə yetişən nəslin tərbiyəsində də xüsusi həssaslıqla yanaşılmasını tələb edir. Onların mühitə adaptasiya olunmasında, sosiallaşmasında kitabın, mütaliənin xüsusi və əvəzolunmaz rolu var. İstər ailə, məktəb kollektivi, istərsə də kitabxana əməkdaşları şagirdlərdə kitaba, mütaliyə sevgi formalaşdırmağa səy göstərməli və qarşılıqlı əlaqədə, əlbir işləməlidir.

Problemin yeniliyi. Məqalədə yetişən nəslin tərbiyəsində, təhsilində, mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasında kitabın əvəzsiz rolu qeyd olunur. Kitaba, mütaliyə marağın, sevginin yaranmasında, tərbiyə olunmasında məktəbin, müəllimin, kitabxananın və kitabxana əməkdaşlarının rolundan bəhs olunur. Eyni zamanda, mütaliənin şagirdlərin sosiallaşmasına təsiri öz əksini tapmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə şagirdlərə, müəllimlərə, kitabxana əməkdaşlarına və valideynlərə bu sahədə yardım edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Allahverdiyeva, B. Şagirdlərdə kitaba marağı, mütaliə vərdişlərini necə formalaşdırıram // Azərbaycan müəllimi. – 2017. - 18 fevral. - № 6. - s. 12.
2. Fərəcova, Z. Yay tətildə uşaqlara kitab da oxutdurmaq lazımdır : Bu, onların mütaliəyə maraqlarını artırır // Azərbaycan. – 2017, № 168.- s. 7.
3. Qasımova, G. Şagirdlərdə mütaliəni daxili tələbat kimi necə formalaşdırmalı // Kurikulum. – 2017. - № 4. - s. 58-64.

E-mail: gulnara.shahmuradova@mail.ru
Rəyçilər: *ped.ü.elm.dok.* **Z.B. Muradova**
ped.ü.fəls.dok.dos., dos. **N.Ş. Muradova**
Redaksiyaya daxil olub: 17.11.2021